

Omdat de uurkarakters van elk stempel tijdens het gebruik elk uur aan de tijd aangepast moesten worden, waren er twee stempels nodig. Immers het was niet mogelijk om het pas gebruikte hete stempel vast te pakken.

Deze 2 stempels zijn door kleine verschillen van elkaar te onderscheiden (Afb.72). In de tabel staan alle kenmerken, en dat zijn er zoveel dat zelfs op een losse postzegel het type meestal wel gede- termineerd kan worden.

De typologie V201 en V202 is overge- nomen van Vellinga 35). De in zijn werk af- gebeelde stempelafdrukken zijn echter met de hand bijgetekend en daardoor niet geheel nauwkeurig 36).

In het Museum voor Communicatie be- vindt zich een los zegel met een brand- stempel van 31 juli 1901 (9-10V). De her- komst hiervan is niet te achterhalen.

74) Kaart met stempel V201 van 19 sep 01 3-4N.

De eerste proefdrukken zijn van 2 augustus 1901. Op maandag 5 augustus stuurde Van der Valk aan briefkaart, voorzien van een brandstempel, naar de Nieuwe Rotterdamsche Courant (Afb.73 a en b), om daarmee de aandacht te vestigen op zijn machine. De kaart draagt stempel V202. Een mooie afdruk van V201 is te zien in afbeelding 74. Zoals al gezegd werden beide stempels elk uur afgewisseld, om de karakters aan te passen zonder de vingers te verbranden. Gedurende de gehele gebruiksperiode is op die afwisseling slechts één uitzondering aangetroffen: met datum 11 september 1901 hebben we uitsluitend type V202 aangetroffen, zowel met 12-1N en met 1-2N, twee uur achter elkaar 37).

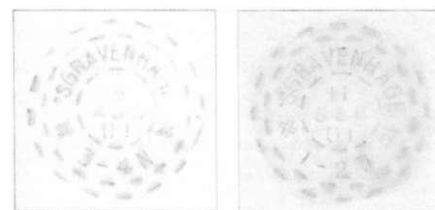
Al spoedig kwamen er klachten over deze wijze van stempelen. De pedaalbeweging, die met de voet gedaan werd, vereiste nogal wat vaardigheid en moest in het juiste tempo plaatsvinden om te voorkomen dat het stempel in het poststuk zou inbranden.

Type V201

1. De apostrof vóór de S heeft duidelijk de vorm van een grote komma (punt met staartje).
2. De letter S die bij Vellinga met een korte bovenkrul en een rechte voet is afgedrukt, is niet zo onregelmatig als beschreven; ze staat wel iets lager t.o.v. de G als bij V202.
3. De onderkrul van de eerste G is gaaf.
4. De 'rag' van de eerste G is gaaf.
5. De tweede poot van de N is normaal.
6. De plaatsnaam is korter uitgerekt dan bij het andere type, en de sterren tussen plaatsnaam en tijdsaanduiding staan in het midden.
(De afstand tussen de apostrof van 's Gravenhage en het centrum van het kruis links ervan bedraagt 3,4 mm).
7. De 1 van het jaarkarakter heeft een breuk en de 0 is langer gerekt.
8. De streepjes van de buitencirkels zijn anders gepositioneerd. Vooral goed zichtbaar boven de S, de R en de tweede E.

Type V202

1. De apostrof vóór de S is klein en heeft nauwelijks een staartje.
2. De letter S is gelijkmatig, en staat op gelijke hoogte met de G.
3. De onderkrul van de eerste G heeft een kleine opening.
4. De afstand tussen de bovenkant van de letters V en E is korter dan die aan de onderkant van die twee letters.
5. De tweede poot van de N is korter, beetje 'mank'.
6. De plaatsnaam is langer uitgerekt dan bij het andere type, en de sterren tussen plaatsnaam en tijdsaanduiding staan dicht bij de plaatsnaam.
(De afstand tussen de apostrof van 's Gravenhage en het centrum van het kruis links ervan bedraagt 4,8 mm).
7. De 1 van het jaarkarakter is gaaf en de 0 heeft een meer ronde eivorm.
8. De streepjes van de buitencirkels zijn anders gepositioneerd. Vooral goed zichtbaar boven de S, de R en de tweede E.

72) Links: afdruk van stempeltype V201 (09 aug 01 3-4N) en rechts: afdruk van type V202 (11 sep 01 1-2N).

~~W. van der Valk~~

BRIEFKAART

AAN

de Redactie van
de Nieuwe Rotterdamse Courant
Rotterdam.

Melior:

Beveling van dit schrijven is, uw
attentie te vestigen op de stempeling deze
kaart met mijne, sedert eenige dagen
van het Postkantoor Alhier, in het ge-
bruik gekomen Heestempelmachine
"Mileabus", en waarover ik enige details
vindt in bijgaande brochure.

Het de toerekening van
het N^o waarin Bericht
verplicht ik mij zeer

Hoogachtend
M. v.

den Haag 5.8.01
Groot. Dijk 15

C. C. van der Valk

[Handwritten signature]

73a en b) Adres- en achterzijde van de briefkaart die C.C. van der Valk op 5 augustus stuurde naar de Nieuwe Rotterdamse Courant. Stempeltipe V202.

In afbeelding 75 is - op los zegel - een voorbeeld te zien van een beschadiging die door te langdurig en/of te heet contact is ontstaan. Eind augustus en begin september 1901 werden er al adviezen uitgebracht om van verder gebruik van de machine af te zien. De Directeur-Generaal wenste echter niet over één nacht ijs te gaan, en was zelf aanwezig bij een onderzoek op 20 september. Maar de resultaten daarvan waren onverbiddeijk: de proefneming met de Vulcanus-machine zou gestaakt worden. In een brief van 25 september aan ir.C.C. van der Valk werden de belangrijkste bezwaren genoemd: zowel het tempo 38), als de kwaliteit van stempelen waren onvoldoende. Bovendien gaf de machine zoveel warmte af dat het in de zomermaanden zowel voor de stempelaar als voor de omgeving uitermate hinderlijk was.

25 September 1901 is de laatste dag waarop de machine gebruikt is. Veelal wordt in filatelistische literatuur 39) gemeld dat er na eind september alleen nog briefkaarten gestempeld zouden zijn "omdat de inhoud van de brieven soms door doorbranden werd beschadigd". De bron van deze opmerking hebben we niet kunnen achterhalen, maar feit is dat diverse auteurs dit wel steeds van elkaar hebben overgeschreven. Er zijn echter geen poststukken bekend met een datum later dan 25 september 1901, 4-5N.

75) Brandstempel op ingebrand zegel 50c Bontkraag, de hoogst bekende waarde met dit stempel.

76) Kaart met stempel van 15 januari 1902 met volledig gesegmenteerde binnencirkel.

Daarmee was er een einde gekomen aan de proefneming met Van der Valk's "Heetstempelmachine". Er kan een grote tegenstelling worden vastgesteld tussen de aanbevelingen van de onvolprezen machine (door Van der Valk zelf) en de harde feitelijke bevindingen in de praktijk in het postkantoor te 's Gravenhage.

De zuinigheid in die jaren had als gevolg dat de stempels, na enige aanpassingen, "opgebruikt" werden als handstempel. Ze zijn echter wel nog te herkennen. Van januari t/m 3 maart 1902 komen de typen V201a en V202a voor met volledig gesegmenteerde binnencirkel (Afb.76) en vanaf 4 maart t/m 31 december 1902 is van de binnencirkel alleen het gedeelte boven de uurkarakters onderbroken.

Jos M.A.G. Stroom

Noten:

30) Deze aflevering is een korte samenvatting van het artikel van Guus Pranssen en Jos Stroom "Vulcanus revisited" in De Postzak nr. 200, december 2005, pag. 197 t/m 239.

31) In Nederlands Indië ging men in de dertiger jaren van de vorige eeuw dit probleem te lijf door postzegels te vervaardigen in "loslatende kleuren";

de kleur loste gedeeltelijk op bij aanraking met water.

32) Zie esp@ecenet onder My patent list view. Daar is onder andere te vinden de octrooiaanvraag voor een Goudwasmachine!

33) Het stempel Scheveningen 2 was van 1 juli tot 30 september 1898 gebruikt op de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid. Het is aan Van der Valk ter beschikking gesteld voor zijn proefstempelingen.

34) Een complete weergave van de Duitstalige inhoud is afgedrukt als Bijlage bij het artikel genoemd in noot 30).

35) O.M. Vellinga, De Poststempels van Nederland 1676-1915,1931.

36) Zie Vellinga op blz. 13 van de Bijlage.

37) Een compleet overzicht van alle stempeafdrukken met dag- en uurkarakters per type is opgenomen in de publicatie van voetnoot 30.

38) Gedurende het onderzoek werden er in de Vulcanus-machine 652 poststukken gestempeld, in hetzelfde tijdsbestek waren dat er in de handstempelmachine (Roe-lants) 1100.

39) o.a. in Vellinga, zie noot 35.